

Dijitalleşmenin Yan Etkilerinden Biri: Siber Zorbalık Üzerine Bir İçerik Analizi

Bahar ÖZAKSOY*

*Marmara Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
baharozaksoy@live.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5620-6732>

Anahtar Sözcükler
Siber Zorbalık, Dijital
Şiddet, Dijitalleşme.

Key Words
Cyberbullying, Digital
Violence, Violence,
Digitization.

Atıf/Citation
Özaksoy, B. (2021). Dijitalleşmenin yan etkilerinden biri: siber zorbalık üzerine bir içerik analizi. *ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, ss: 15-38.

Özet

Teknoloji ve internet iş, okul ve gündelik rutinelere birçok kolaylık getirirken yan etkilere de sebep olmaktadır. Sosyal hayat için neredeyse zorunluluk haline gelen sosyal medya hesapları, iş hayatında kullanılan e-mailler vb. siber alandaki varlıklar beraberinde bazı sorumluluklar da getirmektedir. Bu yeni alanda, daha güvenli bir şekilde var olabilmek için yapılması gerekenlerden haberdar olunmalıdır. Siber zorbalık, gittikçe yaygınlaşan dijital kültürün yan etkilerinden biridir. Son dönemde özellikle COVID-19 süreci etkisi ile tüm dünya siber alanda daha fazla vakit geçirmeye başlamıştır. Siber alanda geçirilen vakit artışı, siber zorbalık ile karşılaşma sıklığını da artırmaktadır. Siber zorbalık, gelişim çağındaki çocuklar arasında yaygın olarak görülmekte ve çocukların ruh sağlığını etkileyebilecek sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Yapılan araştırmalar, siber zorbalığın nedenlerinin tespiti ve önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada siber zorbalığın nedenleri, görülme şekilleri ve sonuçları, Türkçe makaleler üzerine yapılan içerik analizi tekniği ile tespit edilmiştir. Böylece hem siber zorbalığın önlenmesi, hem siber mağdurların rehabilitasyonu hem de siber zorbalıyı tanımayı kolaylaştıracak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonuçları, siber zorbalığın ergenler üzerinde psikolojik etkiler bıraktığını göstermektedir.

Abstract

One of the Side Effects of Digitization: A Content Analysis on Cyberbullying

Technology and internet bring many conveniences to work, school and daily routines but they also cause side effects. Cyberspace assets such as social media accounts and e-mails used in business life, which have become almost a necessity for social life, also bring some responsibilities. Cyberbullying is one of the side effects of digital culture. Recently, the whole world has started to spend more time in the cyber space, especially with the effect of the COVID-19 process. With the spending more time in cyberspace also increases the frequency of encountering cyberbullying. Cyberbullying is common among children in developmental age and can cause some consequences that may affect children's mental health. Researches are important in terms of detecting and preventing the causes of cyberbullying. Thus, at the end of the study, data that will facilitate both the prevention of cyberbullying, the rehabilitation of cyber victims and the recognition

of cyberbullies has been obtained. Research results show that cyberbullying has psychological effects on adolescents.

1. Giriş

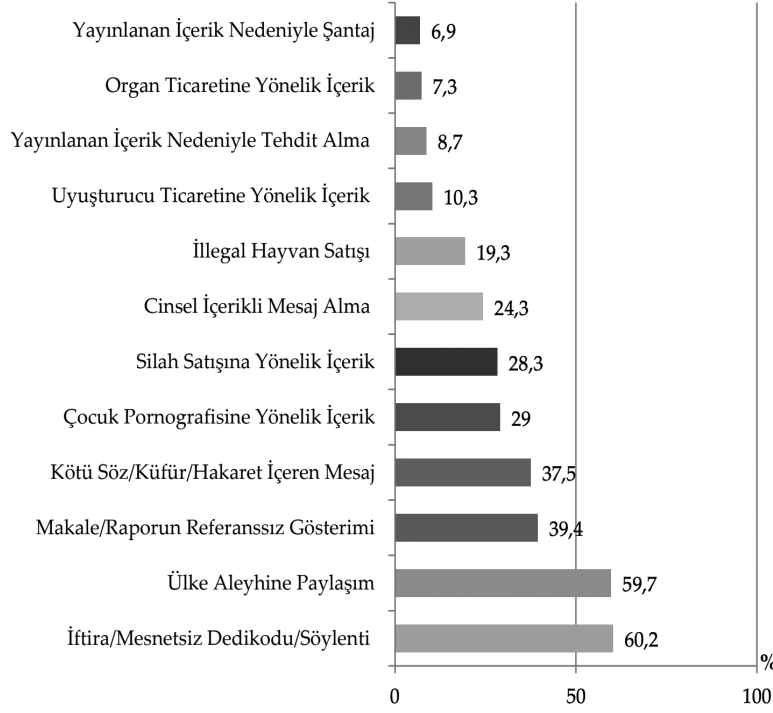
Bilişim devrimi, dijitalleşme ile birlikte iletişim biçimlerinin yeniden düzenlenmesini beraberinde getirmiştir. Web 2.0 teknolojisiyle gelen çift yönlü ve eş zamanlı iletişim kurabilme imkânı dijitalleşme süreci içerisinde kendini geliştirirken, iletişim kurma şekillerimiz çeşitlenmiş, iletişimde mekân ve zaman kısıtlamaları önemli ölçüde ortadan kalkmıştır. Farklı kimliklere, kendilerini ifade edebilecekleri yeni bir alan açılmıştır. Teknolojinin insan hayatına getirdiği kolaylık ve faydalar içerisinde sayılabilecek her an ve her yerde iletişim kurabilme imkânı, bir yan etki olarak beraberinde zorbalığın da her an ve her yerde gerçekleşebilmesine yol açmıştır. Dijitalleşme ile zorbalık yeni bir şekil almış ve zorbalığın bu yeni biçimi siber zorbalık olarak adlandırılmıştır. Teknolojinin kullanımının yaygınlaşması her bir bireyi potansiyel siber zorba veya mağdur konumuna getirmiştir. Bu süreçte bireyi siber zorbalığa neyin ittiği ve nasıl ortadan kaldırılabilceği konuları ayrıca önem arz etmeye başlamıştır.

İnternet yaygınlaştıkça internete erişim araçları da gelişmiş, erişim kolaylaştıkça teknoloji günlük yaşam içerisinde daha görünür olmuş, sanal ve sanal gerçekliğin dışında etkisini sürdüren yeni bir kültür yaratmıştır (Çetin ve Özgiden, 2013). İletişimin elektronikleşerek ağ toplumunu oluşturmasıyla enformasyon dijitalleşmiş ve 21. yüzyılın kültürel oluşumunda etkili olan dijital kültür olgusu ortaya çıkmıştır (Güzel, 2016, s. 83-103). Bu yeni kültür Deuze'ye göre, küreselleşme, post-nasyonalizm ve bireyselleşmenin küresel kültürün kurucu unsurları olduğu kabul edildiğinde insanların ya da makinelerin bir fonksiyonu değil, küreselleşen dünyada giderek bireyselleşen bir toplumun ifadesidir. Dijital kültür, sadece cihazların yakınsaması ve her yerde bulunmasından kaynaklanmamakta ya da ortaya çıkmamaktadır. Deuze, bunu gerçeklik algımız (veya özgünlük) geliştikçe de yeniden ürettiğimizden ve dijital kültürün temel bileşenlerinin, birbiriyle eklemlenmiş olarak görülmesi gereken üç kavramda yakalanabileceğinden bahsetmektedir. Bunlar; katılım, iyileştirme ve birkolajdır¹ (Deuze, 2006).

Dijital kültür, iletişim biçimlerimize yeni alternatifler getirmiştir. Sadece internet konuşmaları üzerinde anlamlı olan gülme şekilleri, emojiler vb. ile iletişime yeni bir boyut kazandırmıştır. Facebook, Twitter ve Instagram gibi mecraların kişisel hesaplar üzerine kurulumu, dijital dünya ile temasa geçişimizi hızlandırmış, kendi içeriklerimizi oluşturarak sergileme imkânı sunmuştur. Bu yeni iletişim ve etkileşim biçimleri, dijital kimliklerimizi inşa ederken suç ile karşılaşma şekillerimiz de çeşitlenmiştir. Fiziksel birlikteliği ortadan kaldıran iletişim biçimleri, kimlik gizleyerek mecra üzerinde var olabilme imkânı ile suç işleme giderek kolaylaşmaktadır. Dijital çağ öncesinde özel bilgiler, notlar vb. paylaşımı öznel istek ile gerçekleşirken mahremiyet içeren bilginin paylaşımı suç olarak kabul edilmekteydi. Dijital ortamda ise mahremiyet karşıtı eylemlerin önüne geçilmesi güçleşmiştir. Dijital suç eyleminin ülke sınırlarını aşabilmesi, suçun cezalandırılmasında hangi devletlerin kanunlarının uygulanacağı konusunu gündeme getirmektedir (Ateş ve Ateş, 2020).

Alanyazında sosyal ağlarda işlenen suçlar ve maruz kalma durumu ile ilgili araştırmaların genelde gençler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ateş ve Tokay'ın üniversite öğrencileri özelinde 800 kişinin katıldığı ve sosyal ağlarda karşılaşılan suç paylaşımlarının oranlarını inceledikleri çalışma sonucu suçla karşılaşma, suçun mağduru olma kapsamındaki sorulara verilen cevaplar Grafik 1'de gösterilmiştir.

¹ Bricolage /birkolaj, farklı parçaları birleştirip yeni bir şey ortaya çıkarma: Medya ve kültürel çalışmalarda bilim insanlarının çoğu, yeni anlayışlar veya anlamlar yaratmak için ayrı eserlerin, eylemlerin, fikirlerin, işaretlerin, sembollerin ve stillerin yeniden karıştırılması, apılandırılması ve kullanılmasında birkolaja başvurur.

Grafik 1: Sosyal Ağlarda Karşılaşılan Suç Paylaşım Oranları

Kaynak: Ateş ve Tokay, s. 1-33.

2. Siber Suçlar ve Dijital Hukuk

Dijital ortamlarda var olma, sürekli olarak suç işlemenin mümkün olmasını beraberinde getirmektedir. Son yıllarda nesnelere interneti (IoT) teknolojisinin yaygınlaşması ile de veri sahibinin izni olmadan kişisel ve ticari bilgilere ulaşmak kolaylaşmıştır. İnternetin hayatımıza getirdiği bilgiye kolay erişim suç işlemeye eğilimli kişiler için de büyük bir kaynak oluşturmaktadır ve bu konuda bir okul işlevi görebilmektedir. Google arama motoru üzerinden gerçekleştirilen “Bomba nasıl yapılır?” sorusu için yaklaşık 0,19 saniyede, videolu anlatımların da yer aldığı 4.760 sonuç bulunurken İngilizce olarak yazılan “How to make a bomb?” sorusu için yaklaşık 0,53 saniyede 6.870.000 sonuç elde edilmektedir. Öte yandan bilişim suçları teknik bilgi ve beceri gerektirir fakat günümüzde hazır yazılımlar, suç işlemeye için gerekli olan kişisel bilgi seviyesini düşürmektedir ki tüm bu faktörler suç oranlarındaki artışı etkilemektedir (Ateş ve Ateş, 2020).

İnternet aracılığı ile işlenen suçlara ilişkin düzenleme öncüsü, internet ile ilgili tüm gelişmelerin öncülüğünü yapan ABD’dir. Alanyazında net bir tanımlaması bulunmayan siber suçlar, “bilgisayar suçları”, “bilişim suçları”, “internette işlenen suçlar” şeklinde ifade edilmektedir. İnternetin yaygınlaşmasıyla siber uzay olarak da adlandırılan sanal dünyada hukuka aykırı eylemler gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum hukukun bu suç türlerini tanıması ve ceza hukukunda mevcut olan durumlar ile ilişkilendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Bu noktada siber uzayda işlenen suçlara ilişkin iki ayrı düşünce ortaya çıkmıştır. Siber suçların klasik suçların bir görünümü olduğunu savunan görüş ve sadece siber dünyada işlenebilecek suçların ayrı bir kategori olduğunu savunan görüş. Turhan’a göre bu ikileme cevap verebilmek için mevcut ceza hukuku normlarını yeterli olup olmadığına bakılmalıdır. Gerçekleşen siber suçlar incelendiğinde mevcut ceza hukuku ile ilişkilendirme yapılabildiği görülmektedir ancak ilerleyen dönemlerde mevcut ceza hukuku normlarının yetersiz kalması durumunda yeni düzenlemelerin yapılması gerekliliği doğacaktır (Turhan, 2006). Bilgisayar oyunundaki karakterin çalınarak el değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan ancak etkileri sanal alem içinde sınırlı kalabilen bir hakkın kötüye kullanımının da bilişim

suçu olarak değerlendirilebileceğini, Türkiye’de ise bilişim alanında, sosyal medyada işlenen suçların öne çıktığı belirtilmiştir. Bu suçlar; sosyal medyada nefret söylemi, sahte profil açarak kişisel verilerin ifşa edilmesi ve sosyal medya hesaplarının ele geçirilmesi şeklindedir. Şirketlerin sunucularına girilerek kurumsal verilerin şifrelenmesi, şifrelenen bu verilerin yüksek bedellerle şirket sahiplerine satılması, rakip şirketlerin internet sitelerine servisi engellemeye yönelik saldırılar, kurum içi veri hırsızlığı, başkası adına online fatura ödeme ve bunu tahsil etme ile ön ödeme dolandırıcılığı, sanal ortamda para aklama, kimlik hırsızlığının da diğer bilişim suçlarını kapsadığı belirtilmiştir (Anadolu Ajansı, 2017). Siber (dijital) suç kavramı için ülkemizdeki mevcut yasa maddeleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Dijital Suçlarla İlgili Yasalar

***EİK:** Elektronik İmza Kanunu, **FSEK:** Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu, **TCK:** Türk Ceza Kanunu

Hakaret	TCK madde 125
Haberleşmenin gizliliğini ihlal	TCK madde 132
Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması	TCK madde 133
Özel hayatın gizliliğini ihlal	TCK madde 134
Kişisel verileri kaydedilmesi	TCK madde 135
Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme	TCK madde 136
Nitelikli hırsızlık	TCK madde 142
Nitelikli dolandırıcılık	TCK madde 158
Müstehcenlik	TCK madde 226
Fuhuş	TCK madde 227
Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama	TCK madde 228
Maddi manevi haklara tecavüz	FSEK madde 71
Bilgisayar koruma programlarını etkisizleştirmeye yönelik eylemler	FSEK madde 72
İmza oluşturma verilerine habersiz ulaşım	EİK madde 16
Elektronik ortamda verilen sertifikalarda yapılan sahtekârlık	EİK Madde 17

Kaynak: Budak, 2015, s. 6.

Bunlarla birlikte 5651 sayılı **İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun** da bulunmaktadır. Kanun kapsamında, internet aktörlerinin (içerik sağlayıcı, yer ve erişim sağlayıcı, toplu kullanım sağlayıcı) tanımı yapılmış ve bu aktörlerin hak ve sorumlulukları belirtilmiştir. Yasada suçlar bakımından erişimin engellenmesi usul ve esasları düzenlenmiştir. İnternet ortamında yayınlanan içerik nedeniyle haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişilere ilişkin, içeriğin yayından çıkarılmasını sağlama ve cevap hakkı uygulamalarına ilişkin usul ve esaslara yer verilmiştir. Konusu suç teşkil eden (veya küçükler için zararlı olan) içerik kapsamında filtreleme usulü öngörülmüştür. Türkiye’de internet ortamındaki yayınlardan kanunda belirtilen katalog suçlara ilişkin şikâyetlerin yapılabileceği internet bilgi ihbar merkezi kurulmuştur.

Türk Ceza Kanunu’nun Bilişim Suçları kısmı, **Avrupa Siber Suç Sözleşmesi**’ne paralellik sağlamak amacı ile yeniden düzenlenmiştir. Avrupa Birliği de siber suçlarla mücadele için mevzuatlar uygulamakta ve operasyonel iş birliğini desteklemektedir. Amacı, Avrupa vatandaşlarını, işletmelerini ve hükümetlerini Çevrim içi suçlardan korumaya yardımcı olmak olan ve üye devletlerin siber suç araştırmalarını desteklemek için siber suç uzmanlarını bir araya getirmek olan EC3’nin (European Cybercrime Centre) Ocak 2013’te kurulmasında Avrupa Komisyonu önemli bir rol oynamıştır. Bilişim aygıtlarının kullanımının yaygınlaşmasıyla siber suçların da artış göstermesi ile bilişimle ilgili temeller

oluşturulurken Amerikan Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarafından adli bilişim laboratuvarları kurulmuştur. Türkiye’de ise kurumsal özel şirketler tarafından 2005 yılından itibaren danışmanlık hizmetleri vermeye başlanmıştır (Küçükvardar, 2018). Türkiye’de bilişim suçlarına yönelik ilk yasal metin, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’na 1991 yılında eklenen “Bilgileri otomatik işleme tabi tutan sistem” ibaresidir. Bundan sonra ortaya çıkan ihtiyaçlar neticesince birçok kanuna bilişim ile ilgili hükümler eklenmiştir. Bilişim suçları ile ilgili en kapsamlı düzenleme 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda yer almaktadır. Türk Ceza Kanunu’nun onuncu bölümünde bilişim alanında suçlar başlığı altında bilişim sistemine girme, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme ile banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması konularına düzenleme getirilmiştir (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2019). Siber zorbalığın önlenmesine yönelik doğrudan bir yasa bulunmamaktadır. Siber suçları kapsayan yasanın (5651 Sayılı Kanun, 2007), bazı maddelerinin Türk Ceza Kanunu (TCK) ile ilişkilendirilmesi söz konusudur (Işıl vd. 2018).

Siber zorbalık ile mücadele için de yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu konuda kapsamlı yasal düzenleme yapan ülkelerden biri de Kanada’dır. Kanada’nın Manitoa Eyaleti Meclisi’nde 2013 yılında kabul edilen 214 sayılı **Siber Zorbalığı Önleme Yasası**’nın 28. maddesinde elektronik haberleşme cihazları kullanılarak başta sosyal medya araçları olmak üzere text (metin) mesajları, anlık mesajlar, forumlarda yapılan yorumlar ve e-posta da dahil olmak üzere tekrar eden bir surette saldırganın kasıtlı olarak ya da bir kısım sonuçların doğabileceğini varsaymak suretiyle mağdura zarar verme, korku ve kaygıya sürüklenme, sağlığını tehdit etme, ruhsal dengesini bozma, özgüvenini kaybettirme, şan ve şöhretine zarar verme amacıyla fiili bizzat işlemesi veya bu fiili işleyenlere yardım edip cesaretlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Fail ve mağdurun her ikisinin de gençlerden ve çocuklardan oluşması durumunda siber zorbalık, failin yetişkin olması durumunda ise siber takipçilikten bahsedilecektir (Urfalı, 2004).

3. Zorbalık, Siber Zorbalık ve Pandemi

Teknoloji genel olarak iki seçenek sunmaktadır ve bunlardan biri insanın teknolojik yıkım yaratma potansiyeli ile ilgilidir. Teknolojiye, hayatı kolaylaştıran yapıcı yönler ve korku uyandıran yıkıcı yönler de eşlik eder. Toplum ve birey, egemen dijitalleşme nedeniyle teknolojiyi kabullenmeye zorlanırken teknolojinin yol açtığı yıkım ve yan etkiler üzerine araştırmalara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Aksu ve Işıklı, 2019, s. 61). Siber zorbalık, dijitalleşme ve teknolojikleşmenin beraberinde getirdiği yan etkilerden biridir.

Siber zorbalık kavramı, ilk kez 2004 yılında Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. “Siber zorbalık çeşitli araştırmacılar tarafından **Çevrim içi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık, Çevrim içi zarar verme, sanal zorbalık ve internet zorbalığı** gibi kavramlarla adlandırılmıştır” (Evrin, 2013). Korkmaz’a göre zorbalık, “bir saldırganlık türü olarak da sınıflandırılabilir, bir taciz türü olarak da. Her alanda zorbalık söz konusudur ancak bilimsel yayınlarda zorbalık terimi daha çok ‘okul zorbalığı’ anlamında kullanılmaktadır” (Korkmaz, 2016). Siber zorbalık, 2007’de iPhone ve 2008’de Android’in piyasaya sürülmesinden bu yana, mobil ve etkileşimli telefon kullanımlarının çoğalması ile yaygınlaşmıştır. İnternet destekli mobil teknolojilerin sağladığı fayda ve fırsatlara rağmen, kasıtlı kötülük ve siber zorbalık gibi taciz içeren zararlı Çevrim içi etkinliklerin artan oranıyla ilgili endişeleri de beraberinde getirmiştir (Dennehy vd., 2020).

Tanım olarak **siber zorbalık**, elektronik iletişim araçları kullanılarak kişi veya kişilere kasten yapılan sözel, görsel ve psikolojik saldırgan davranışlardır. Klasik zorbalık türünde karşı tarafa fiziksel olarak zarar vermek üzerine tehditlerde bulunmak üzerine gerçekleşirken siber zorbalıkta kişinin ruh sağlığı tehdit edilmektedir. Klasik zorbalığın etkileri kısa süre içerisinde fark edilirken siber zorbalık mağduru kişi bunu bildirmediği sürece fark edilmesi kolay olmamaktadır.

Siber zorbalık, teknolojinin gelişimiyle artış göstermekte ve bu sebeple de önem arz

etmektedir. Bilişim çağının zorbalık şekli olarak karşımıza çıkan siber zorbalık ile ilgili ilk çalışmalar 2010 yılına kadar giderek artmıştır. Genel olarak, çalışmalarda en yüksek yaygınlığın Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde olduğu gözlemlenmektedir (Brochado vd., 2016). UNICEF Türkiye Milli Komitesi (2019), 15-24 yaş aralığındaki gençlerin yüzde 70,6'sının siber zorbalık ve dijital tacize maruz kaldığını açıklamıştır. Dünya ortalamasına bakıldığında, gençlerin yüzde 20'si siber zorbalık yapmakta, yüzde 25'i siber mağduriyet maruz kalmaktadır. Türkiye'de toplam nüfus içinde siber zorbalık yapma oranlarının yüzde 16 ile yüzde 48 arasında, siber mağdur olma oranlarının ise %6 ile %54 arasında değişiklik göstermektedir. Türkiye ortalaması özellikle siber zorbalık yapma açısından dünya ortalamasının üzerine çıkmaktadır (Arıcak, 2015).

Bir davranışın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi için 2 (iki) koşul bulunmaktadır. Bunlar; zarar verme bilinci ile davranışın tekrarıdır (Arıcak, 2015). Siber zorbalığı geleneksel zorbalığın bir uzantısı olarak görenler bulunmakla beraber, çeşitli yönleriyle geleneksel zorbalıktan farklılaştığını öne sürenler de bulunmaktadır. **Geleneksel zorbalıkta** fiziksel güç öne çıkarken **siber zorbalıkta** teknolojik beceriler ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık, teknolojinin mekân ve zaman sınırlamasını ortadan kaldırması sebebi ile uzak mesafeden ve her an gerçekleştirilebilmektedir. Siber zorbalığı, geleneksel zorbalıktan ayıran en önemli fark ise siber zorbalıkta kısa zaman içerisinde birçok kişiye ulaşmanın mümkün olmasıdır. Geleneksel ve siber zorbalık karşılaştırması Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Geleneksel Zorbalık ile Siber Zorbalık Olgularının Karşılaştırması

Kategoriler	Geleneksel Zorbalık	Siber Zorbalık
Yöntemi	Yüz yüze	Elektronik Medya
Sıklığı	Azalan	Artan
Zaman aralığı	Okulda, okuldan önce/sonra	Her zaman/herhangi bir yer
Hedef Kitle	Olayı anında yaşayanlar	Dünya çapında teşhir
Kurban üzerindeki etkisi	Küçük ölçekli	Büyük ölçekli
Failin kimliği	Kurban tarafından bilinir	Kimliği bilinmez
Birincil hedefi	Erkekler	Kadınlar
Süresi	Bir defa	Bir hafta
Seyircileri	Sadece izler	Dahil olur
Yetişkinlere bildirme	Yüksek bildirim oranı	Düşük bildirim oranı
Müdahale	Kabul edilebilir seviye	Yetersiz seviye
Cezalandırıcı eylemler	Sıklıkla	Nadiren

Kaynak: Hanewald, 2008, s. 5.

Tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi yani Corona virüsü sürecinde herkesin eve kapandığı bir dönem deneyimlenmiştir. Bu süreçte iş yerleri çalışanları evden çalışmaya başlamış, tüm iş akışları dijitalleşme üzerinde yoğunlaşmış, evlere kapanan insanlar için tek sosyalleşme seçeneği olan dijital dünyadaki varlığımız güçlenmiştir. Sürecin dijitalleşme üzerine yoğunlaşması bu alanda yaşanan zorbalığın da artış göstermesini tetiklemiştir (NTV, 2020). Öğrencilerin online ders sistemine geçişi ile ilişkisel ihtiyaçlarını karşılayan popüler uygulamaların yanı sıra dijital uygulamaları normalden fazla kullanmaları gerekmiştir. Bu süreçte yabancı düşmanlığı, ırkçı siber zorbalığının artması da çok olasıdır. COVID-19'u 'yabancı virüs' olarak adlandırmaya devam edenler olduğunu ve ebeveynlerin çocuklarının sadece Asyalı oldukları için taşıyıcı olarak suçlandıklarından şikâyet ettikleri görülmektedir (Hiduja, 2020).

Pandemi etkisi ile siber zorbalık vakalarında artış gerçekleşmiştir. Haberde, pandemi döneminde milyarlarca insanın evde kalarak Çevrim içi ortamlarda daha fazla vakit geçirmesi nedeniyle özellikle, evde Çevrim içi eğitime geçen çocukların, siber zorbalık tehdidiyle karşı karşıya kaldığından, dünya genelinde ise karantina döneminde siber

zorbalık vakalarının yüzde 70'e kadar arttığından bahsedilmektedir. Doreen Bogdan-Martin'in karantina döneminde, dünya genelinde pek çok çocuğun, ebeveynlerinin planladığından daha erken yaşta Çevrim içi ortamlarla tanıştığını belirttiğini, Avustralya'da ise siber zorbalık vakalarında yüzde 40 artış gösterdiği ve bunların yüzde 15'inin çok ciddi tehditler barındırdığı belirtilmektedir. Psikolog Natasha Tiwari da karantina koşullarının siber zorbalığa davetiye çıkardığını söylemiştir (NTV, 2020).

Gittikçe dijitalleşen bir dünya içerisinde siber zorbalığın görünümünü, nedenlerini ve doğurduğu sonuçları tanımak, siber zorbalığa müdahalede en önemli noktayı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, konu hakkında yazılan makalelere ilişkin bir içerik analizi gerçekleştirilerek, siber zorbalığın görünümü, nedenleri ve sonuçları incelenmiştir.

4. Siber Zorbalık Literatürüne Dair İçerik Analizi

4.1. Araştırmanın Problemi ve Hipotezi

Siber zorbalık gittikçe yaygınlaşan dijital kültürün yan etkilerinden sadece biridir. Dijitalleşme ilerledikçe varoluşumuz gittikçe daha fazla **ağ odaklı ve ağ içi** hale gelmektedir. Sosyal ağlarda kendi benlik sunumumuzu oluştururken aynı zamanda kendimize ait birçok bilgiyi de diğer kullanıcılara açık hale getirmekteyiz. Pinterest'te sevdiğimiz görselleri ve içerikleri beğeniyor, paylaşıyoruz. Facebook ve Instagram'da arkadaşlarımız, ailemiz ile ilgili görseller ve bilgiler, Twitter'da ise düşüncelerimizi yazı ile sergilediğimiz bir davranış içerisindeyiz. Kullanımı gittikçe yaygınlaşan TikTok ile yine kendimiz hakkında karşı tarafa bilgi verebilecek içerikler hazırlıyoruz. Her gün yeni bir mecrada kimlik ediniyor, dijital benliğimize dair yeni sunumlar oluşturuyoruz. Tüm bu sürecin bize olumsuz etkileri ile de karşılaşabiliyoruz. Herhangi biri ile ilk tanıştığımızda, kıyafetimiz, vücut dilimiz ve söylemlerimiz bizim kim olduğumuz hakkında ön bilgiler verirken sosyal medyanın yaygınlaşması ile kendimizi birçok içerik paylaşırken buluyor ve profilimize giren kişi için yüz yüze iletişimde verdiğimiz bilgiden çok daha fazlasını verebiliyoruz. Tüm bu bilgi paylaşımları da siber zorbalık için yeni imkanlar ve materyaller hazırlayabiliyor.

Fiziksel olarak gerçekleşen birçok eylemin dijitalle dökülmesi ile yine fiziksel olan zorbalık da şekil değiştirerek bu sosyal ortamda karşımıza gittikçe daha çok çıkmaya başlıyor. Dijital kültürün gün geçtikçe yaygınlaşması ile birlikte artarak gerçekleşmeye devam eden siber zorbalık, bu yeni kültür içerisinde hayatlarımızın dikkate değer bir alanını kapsıyor. Öyle ki özellikle ergenlerin sıklıkla karşılaştığı bu zorbalık türü birçok genci depresyon ve intihara sürükleyebilmesi sebebi ile ayrıca önem arz ediyor. Bu çalışma siber zorbalığın görünümü, süreci ve sonuçları üzerine odaklanarak siber zorbalığın tespitinin kolaylaşmasını ve bu sayede engellenebilmesini amaçlamaktadır. Siber zorbalık ile ilgili hazırlanan birçok makale bulunmaktadır.

Bu araştırma makalesinde, siber zorbalık ile ilgili hazırlanan çeşitli makaleler örneklem alınarak içerik analizi gerçekleştirilmiş, konu ile ilgili hazırlanan makaleler bir düzene sokularak genel bir görünüm elde edilmiş; siber zorbalığın görünümü, siber zorbalığa yol açan çeşitli sebepler, siber zorbalık davranışa maruz kalan bireylerde sonuç olarak gözlenen davranış ve durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi için yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Birçok kelimedenden oluşan metinlerin, belirli kurallara dayalı olarak, içerik kategorilerine dönüştürülmesini sağlayan sistematik ve tekrar edilebilen bir yöntemdir (Stemler, 2001). Bu çalışmada, alanyazındaki "siber zorbalık" konu edinen 30 Türkçe makale örneklem olarak incelenmiştir. Örneklem olarak alınan 30 makale içerisinde **ilk olarak** siber zorbalığın görünümü, nedenleri ve sonuçları maddeleştirilmiş ve numaralandırılmış,

ikinci olarak bu maddelerin makalelerde geçme sıklığı istatistik haline getirilmiştir. **Son olarak** bu makaleler sınırlılığında olmak üzere siber zorbalık görünümleri (gerçekleşme biçimleri), nedenleri ve sonuçları hem metin olarak açıklanmış hem de istatistiksel grafikler olarak gösterilmiştir.

4.3. Araştırma Bulguları ve Analiz

Bu bölümde, taranan makalelerden öncelikle siber zorbalığın görülmek şekilleri ve görülme biçimlerinin tespit edilme sıklığı, siber zorbalığın nedenleri ve nedenlere yer verme sıklığı, siber zorbalığın sonuçları ve bu sonuçlara yer verme sıklığı tespit edilmiştir.

4.3.1. Siber Zorbalığın Görünümleri (Gerçekleşme Şekilleri)

Siber zorbalık iki şekilde gerçekleşmektedir: Birincisi daha çok teknik bilgi gerektiren elektronik zorbalık, ikincisi ise psikolojik baskının yoğunlaştığı elektronik iletişim zorbalığıdır. Elektronik zorbalık, kişilerin şifrelerinin ele geçirilmesi, web sitelerinin hacklenmesi, spam iletilerinin gönderilmesi olarak ifade edilebilir. Bu tarz zorbalıkların yazılım ve donanıma zarar vermekle beraber kişilerin duygularını da etkilediği kabul edilmektedir. İkinci unsur ise psikolojidir. Bu zorbalık çeşidinde bireyin direkt olarak psikolojisi hedeflenmektedir. Kişiyi küçük düşürmek, alay etmek, kişi hakkında yalan bilgiler yaymak vb. bu zorbalık çeşidi içerisinde yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında alanyazındaki siber zorbalık davranışları 30 makale örneklem olarak incelenmiş ve *Siber Zorbalık Görünümleri Tablosu* oluşturulmuştur (Bkz. Tablo 3). Örnekleme Türkçe olarak yazılmış olan ve başlığında, içinde veya anahtar sözcüklerde “siber zorbalık” kelimelerinin geçtiği makaleler dahil edilmiştir. Aşağıdaki tabloda belirtilen numaralar görülme sıklığını ifade eden grafiklerin oluşturulması için rastgele verilmiştir. Maddelerin görülme sıklığını belirttiği tablolar “Araştırma Bulguları ve Değerlendirme” başlığı altında yer almaktadır. Tablo içerisindeki maddeler, tablo altında literatür ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

Tablo 3: *Siber Zorbalığın Görünümleri*

1. Tehdit etmek	14. Kimliği gizleyerek zararlı e-postalar (spam) atma/ virüslü e- postalar göndermek
2. Hakaret etmek	15. Kişisel konuşmaları yaymak
3. Cinsel içerikli konuşma	16. Web cam aracılığıyla izinsiz-gizli kayıt yapmak
4. Web sitesi aracılığı ile aşağılayıcı ithamlarda bulunma	17. Sosyal ağ sitelerinde birey hakkında çirkin yorumlar yapmak
5. e-posta, web sitesi hacklemek	18. Dışlamak
6. Söylenti yaymak	19. Bir kişi ya da grubu karalamak/kötülemek için ses, görüntü, metin vb. yayınlamak
7. Taciz etmek/taciz içeren incitici mesaj göndermek	20. Küfür içerikli mesajlar / semboller göndermek
8. Başkasına ait özel içerikleri paylaşmak	21. Dijital ortamda rahatsızlık verici eylemlerde bulunmak
9. İsimsiz çağrı yapmak / gizli numaradan aramak	22. Başka kullanıcıları taklit etmek / başkasının kimliğine bürünmek
10. Kişileri elektronik posta yoluyla yanlış yönlendirmek	23. Gizlilikleri ifşa etmek
11. Kişisel bilgilere izinsiz erişim	24. Kişiyi incitici mesaj göndermek
12. Kurbanlarının sınırlarını elektronik posta yolu ile başkalarına bildirmek	25. İnterneti kötü amaçlı kullanmak
13. Kişisel görüntüleri yaymak ve rahatsız edici görüntü paylaşmak, çekme, görüntü üzerinde oynamak	

Tehdit etmek: Tehdit içeren e-postalar ve kısa mesajlar göndermeyi içermektedir (D’Antona vd., 2010). Fiziksel şiddet tehdidi, mevcut ilişkilere zarar verme tehditleri, ev-aile için tehdit mesajları ile örneklendirilebilir (Rivers & Noret, 2010).

Hakaret etmek: Nefret içerikli hakaret mesajları göndermek (Rivers ve Noret, 2010). Bilişim teknolojileri aracılığı ile bir kişiye rahatsız edici hakaret mesajları göndermeyi içermektedir.

Cinsel içerikli konuşma: Kısa mesaj ve e-posta aracılığı ile cinsel ilişki, talep ve talimatlar göndermek (Rivers & Noret, 2010, s. 644). Sohbet ederken cinsel içerikli semboller kullanmak (Baştürk vd., 2015). Cinsel içerikli konuşma için karşı tarafı zorlamak örnek olarak verilebilir.

Web sitesi aracılığı ile aşağılayıcı ithamlarda bulunmak: Web sitesinde aşağılayıcı anketler düzenleme, kişiyi utandıracak web sayfası hazırlama, biriyle alay etmek için web sitesi kurmak (D'Antona vd., 2010). Birisini aşağılamak için online bir mecrada anket düzenleme (BeatBullying, 2009). Web sitesinde küçük düşürücü bir oylamaya katılmayı içermektedir (Vandebosch & Cleemput, 2009).

Kişinin e-posta, web sitesi vb. hesaplarını hacklemek: Birinin e- posta hesabını hacklemek (Grigg, 2010, s. 148). Başka birinin posta kutusuna veya anlık mesajlaşma özelliğine girme program ve şifre değiştirmeyi kapsamaktadır (Vandebosch & Cleemput, 2009). Bilgilere izinsiz erişim olarak da ifade edilebilir.

Söylenti yaymak: Akıllı telefon veya tabletler acılığıyla söylenti yaymak (Hinduja ve Patchin, 2018, s. 2). Bir diğer deyişle kişi hakkında online mecralarda dedikodu çıkartmak.

Çevrim içi taciz etmek/taciz içeren incitici mesajlar göndermek: Alay etmek için isim takma, e-posta veya anlık mesajlaşma yoluyla gerçekleşen arkadaşlar arasındaki tartışmalar, incitici olması amaçlanmayan ancak yine de mağdur için rahatsız edici olan Çevrim içi yorumları içermektedir (Burgess, Patchin & Hinduja, 2009, s. 163-176).

Başkasına ait özel içerikleri paylaşmak: Birisi hakkında özel bilgileri yayınlamak (BeatBullying, 2009, s. 30). Bu madde sosyal mecralar veya e- mail vb. aracılığı ile başkasına ait kişisel, özel bilgi paylaşımını içermektedir.

İsimsiz çağrı yapmak / gizli numaradan aramak: İstenmeyen çağrılar gönderme (Grigg, 2010, s. 148) Göz korkutma amacı ile arama ve telefon şakası yapmak (BeatBullying, 2009, s. 18).

Elektronik posta yoluyla yanlış yönlendirmek: E- posta aracılığı ile yanlış ve yanıltıcı bilgiler yayma ve paylaşmayı içermektedir (Vandebosch & Cleemput, 2008, s. 501)

Kişisel bilgilere izinsiz erişim: Başkalarının sayfalarına izinsiz girme, (Baştürk vd., 2015), izin almadan bilgisayardaki bilgileri alma (Baker & Kavşut, 2007) siber zorbalık biçimlerinden biridir.

Kurbanlarının sırlarını elektronik posta yolu ile başkalarına bildirmek: Başkası hakkında gönderilen incitici metin, sesli posta veya e-posta gönderme kurbanların sırlarını okuldaki tüm öğrencilere elektronik posta yolu ile bildirmeyi içermektedir (Beatbullying, 2009).

Kişisel görüntüleri yaymak ve rahatsız edici görüntü paylaşmak, çekmek, görüntü üzerinde oynamak: Mobil cihazlarla yatak odasında, banyoda veya gizliliğin beklendiği başka bir yerde, izinsiz olarak fotoğraf çekmek ve Çevrim içi olarak yayınlamak veya dağıtmak, videolarını kaydetmek herkesin görmesi için internete yüklemek ve tartışmaya açmak (Hinduja ve Patchin, 2018, s. 2) genelde birini utandırmak için yapılır (BeatBullying, 2009, s. 25). Bu maddeye örnek olarak ABD'de, bir kızın yüzünü pornografik bir fotoğrafa yapıştırmak için fotoğraf düzenleme aracı kullanan bir çocuğun, kızla kavga ettiği için fotoğrafı tüm e-posta listesine dağıttığı haberi verilebilir (Li, 2006, s. 157).

Kimliği gizleyerek zararlı e-postalar (spam) atmak, virüslü e-postalar göndermek: Zararlı metin, sesli posta veya zararlı e-posta göndermek veya bir bilgisayar virüsünü kasıtlı olarak iletilmek (Beatbullying, 2009).

Kişisel konuşmaları yaymak: Kişisel görüşmeleri kopyalamak ve başkalarına göndermek (Vandebosch & Cleemput, 2008).

Web cam aracılığıyla izinsiz-gizli kayıt yapmak: Web cam aracılığıyla kişisel görüşme yapılırken fark ettirmeden görüşmeyi kaydetmek ve başkalarına izletmek (Baker & Kavşut, 2007).

Sosyal ağ sitelerinde birey hakkında çirkin yorumlar yapmak: Bir sohbet odası ya da forumda kişi hakkında kırıcı ve zarar verici yorum yapmak (Beatbullying, 2009).

Dışlamak: Oyuna veya internet sohbet odalarına giriş engellemek bir zorbalık olarak değerlendirilmektedir Çevrim içi bir grupta birini bilerek dışarıda bırakmak (Beatbullying, 2009) ve birilerinin sohbet odalarına girişinin engellenmesi örnek verilebilir.

Bir kişi ya da grubu karalamak/ kötülemek için ses, görüntü, metin vb. yayınlamak: Karalama postaları, sosyal medya iletileri, kısa mesajlar (Baştürk vd., 2014, s. 18).

Küfür içerikli mesajlar- sembol göndermek: Kötü niyetli, küfürlü mesajlar göndermek (Grigg, 2010, s. 148).

Dijital ortamda rahatsızlık verici eylemlerde bulunmak: İletişim teknolojileri aracılığı ile dalga geçmek (Peker, 2015, s. 1634), aşağılayıcı mesaj veya e-posta göndermek; aşağılayıcı içerikler yaymak için web sitesi kurmak (Patchin & Hinduja, 2006, s. 153).

Başka kullanıcıları taklit etmek/ başkasının kimliğine bürünmek: Başkasının e-posta veya anlık mesajlaşma programına girerek onun adına mesaj göndermek. Aldatmak, başka biri gibi davranmak (Vandebosch & Cleemput, 2009) ya da bir kişinin yerine e-posta hesabı ya da Facebook veya Twitter hesabı gibi sosyal medya hesapları açıp, o kişinin hoşuna gitmeyecek ya da saygınlığını zedeleyecek davranışlarda bulunmak.

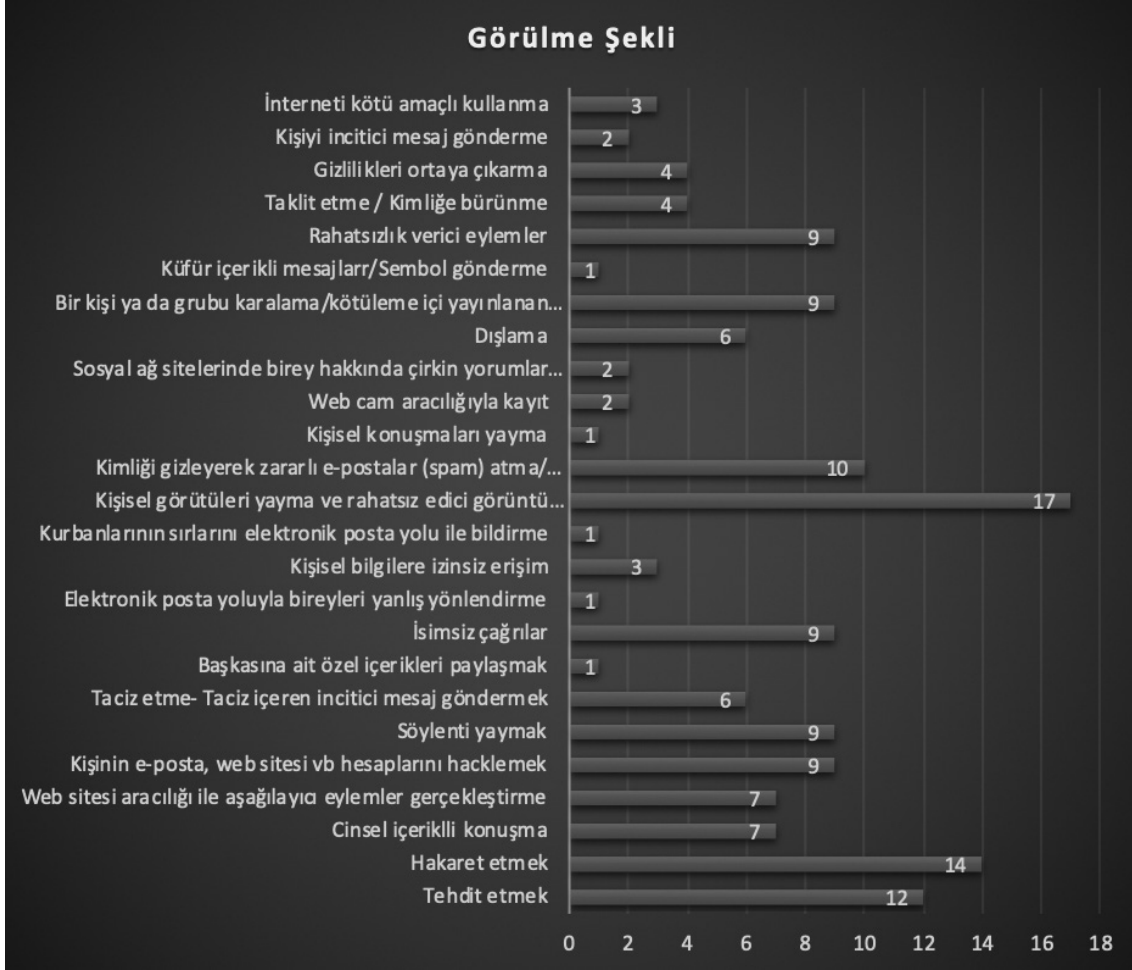
Gizlilikleri ifşa etmek: İnternet veya cep telefonu aracılığıyla birisi hakkında özel veya korunan bilgilerin dağıtılması (Vandebosch & Cleemput, 2009).

Kişiyi incitici mesaj göndermek: Bilgisayar, cep telefonu vb. aracılığıyla başkalarına incitici metin mesajları göndermek (Hinduja & Patchin, 2018).

İnterneti kötü amaçlı kullanmak: İnterneti çıkar amaçlı propaganda, dolandırıcılık veya karalama aracı olarak kullanmak (Baştürk vd., 2015); hileli, dolandırıcılık içeren mesajlar göndermek (Grigg, 2010) ve sahtecilik amaçlı sosyal medya kullanımı, internet ortamında tanışılan birisine zarar vermek (Baker & Kavşut, 2007) veya zarar vermekle tehdit etmek de bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Birbirini tanıyan kişiler arasında daha sık gerçekleştiği gözlemlenen siber zorbalık, kıskançlık, düşmanlık, arkadaşlığın bitmesi gibi sebeplerle mağdura ait bilinen telefon numarası, mail adresi ve sosyal medya hesaplarının kullanılarak rahatsızlık verme şeklinde gerçekleşebilmektedir. Algı yönetimi şeklinde de gerçekleşen siber zorbalık, toplum içindeki herhangi bir sosyal grubun, cemaatin, etnik yapının ya da bir cemiyetin hedef alınması ve algı yönetimi yapılmak suretiyle yıpratılması, haklarında dedikodu yayılması ve bu kastedilen grupların hakkında nefret söyleminin yaygınlaştırılması şeklinde de ortaya çıkabilmektedir (Urfalı, 2004).

Siber zorbalık örneklerinin **Black Mirror** dizisinin “Shut Up And Dance” bölümünde de işlendiği görülmektedir. Pedofili hastası bir gencin ana karakter olarak geçtiği dizinin bu bölümünde, bilgisayar kamerasına erişen bir grup veya kişi, gencin görüntülerini kaydederek, bu görüntüleri yayma tehdidi ile gence çeşitli görevler vererek bunları yerine getirmesini ister. Bölüm boyunca başka birçok kişi de aynı şekilde tehdit edilir. Siber zorbalığın etkisini gösteren bölümde, siber zorbalığın hem teknolojik hem psikolojik boyutuna dair örnekler görülmektedir (Watkins, 2016).

Tablo 4: Siber Zorbalığın Görünüm Biçimlerinin Makalelerde Yer Alma Sıklığı

Örnekleme olarak seçilen 30 makalede siber zorbalığın görünümünün tümü, her bir makalede yer almadığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı görünüm biçimleri üzerinde diğerlerinden daha fazla bir uzlaşma olduğu da açıkça görülmektedir.

Siber zorbalığın yaygın olarak bahsedilen görülme şekillerinde **ilk sırada**, kişisel görüntüleri yayma ve rahatsız edici görüntü paylaşma, çekme, görüntü üzerinde oynama maddesinin yer aldığı görülmüştür. Özellikle ergenler arasında sıklıkla karşılaşıldığı bilinen siber zorbalığın görülme şekline yaygın olarak bu şekilde bahsedilmesi sonucu şaşırtıcı değildir. Dijital kültür içerisindeki ergenlerin teknolojiyle iç içe olmaları, özellikle kamera ve sosyal medya ile olan yoğun etkileşimleri bu maddenin gerçekleşme durumunu tetiklemektedir. **İkinci sırada** hakaret etmek maddesi yer alırken onu "tehdit etmek" maddesi takip ediyor. Yine iletişimin sosyal ağlarda gerçekleşmesi sebebi ile kişi yapmakta olduğu davranışın karşı tarafa olan etkisini görememekte dolayısıyla bu tarz davranışları bu alanda daha kolay gerçekleştirilebilmektedir. **Son sırada** bahsedilen, görülme şekillerinin ise elektronik posta yoluyla bireyleri yanlış yönlendirme, kurbanlarının sırlarını elektronik posta yolu ile bildirme ve kişisel konuşmaları yayma, küfür içerikli mesajlar/sembol gönderme olduğu görülmüştür.

4.3.2 Siber Zorbalığın Nedenleri

Siber zorbalık ile ilgili gelişen fikir, bu eylemin gerçekleştirilmesinin altında yatan başka sorunların olmasıdır. Karşı tarafa zarar verildiği bilincine sahip olunmasına rağmen davranış sergiliyor olmanın arkasında, empati kuramama ve davranışın sonucunu öngörememe gibi az gelişmiş sosyal beceriler yer almaktadır. Özellikle zarar verme amacıyla olan çocukların

bu davranışlarının arkasında çeşitli nedenler vardır. Çocuklarda dürtü kontrol bozukluğu, yetişkinlerde anti sosyal kişilik bozukluğu ile ilgili olduğu görülmektedir (Arıca, 2015). Siber zorbalık sadece çocuklarda görülmemekle birlikte, elektronik iletişim araçlarının yaygın kullanıldığı 11-16 yaş arasında yoğun olarak görülmekte ve ilerleyen yaşlarda azalmaktadır (Urfalı, 2004).

Siber zorbalıkta **cinsiyet değişkeni** incelendiğinde, bu alandaki çalışmaların büyük bir kısmında cinsiyet değişkenleri arasında fark bulunmamıştır. Cinsiyet farklılığının davranışı etkilediğini söyleyen araştırmaların bir kısmında kız çocuklarının siber mağdur olma oranı **daha yüksek**, bazı araştırmalarda ise yakındır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda ise erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha fazla **kurban** rolünde olduğu görülmektedir (Aksaray, 2011). Hanelerde bilişim teknolojileri kullanımı araştırması sonucu da bilgisayar kullanımı ve internet erişiminin artmakta olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda tablo içerisinde cinsiyete göre teknolojiyi kullanım artışları farklılık göstermektedir. Türkiye’de erkeklerin siber zorbalık yapma ve maruz kalma oranlarının daha yüksek olmasının etkenlerinden biri olarak bu teknolojiyi kullanım oranları da göz önüne alınabilir. Aynı zamanda artan bilgisayar ve internet kullanımı siber zorbalık ile karşılaşma sıklığımızı da artırabilme potansiyeline sahiptir. İletişim teknolojilerinin kullanımının genişlemesi ile birlikte siber zorbalığın önüne geçme çalışmalarının da doğru orantılı olarak genişletilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada, alanyazındaki siber zorbalık davranışı nedenleri, örnekleme alınan 30 makale içerisinden çıkarılarak maddeleştirilmiş ve literatür ile bağlantılı şekilde açıklamıştır (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Siber Zorbalığın Nedenleri

1. Arkadaş ortamını geliştirmek	22. Öz-değerini rekabet alanında yapılandırılan bireylerin rekabetlerini sanal ortama taşımaları
2. Can sıkıntısını gidermek	23. Riskli internet kullanımı, internet bağımlılığı açısından risk altında bulunma, problemlerli internet kullanımı
3. Siber zorbalığın ergenler arasında, şaka veya eğlence olarak görülmesi	24. İnternet kullanım süresindeki artışı
4. İntikam alma amacı	25. Yetersiz ebeveyn denetimi veya aile içi şiddet
5. Karşısındakinin duygularını incitme	26. Otoriter ebeveyn tutumu
6. Teknolojik kullanma becerisini sergileme	27. Kurban ve zorba arasındaki karşılıklı ilişkiden kaynaklanan problemler
7. Empatik yeteneğin azlığı	28. Öğrencilerin yaşadığı suçluluk, üzüntü, kızgınlık gibi negatif duyguların artması
8. Günlük hayatta bulunamayan ilgi ve sempatiyi siber zorbalık yaparak elde etme isteği	29. Ergenlerin gerçek yaşamda başlayan kavgalarını sanal ortamda devam ettirmesi
9. Siber zorbalık aracılığıyla başkalarının üzerinde kontrol kurulması	30. Sanal ortamdaki davranışlara, gerçek hayattaki gibi yön veren sosyal normların olmaması
10. Saldırganlık ihtiyacını karşılama isteği	31. Akranlar tarafından kabul ve saygınlık görme, saygınlık isteği
11. Yüksek saldırganlık ve oto-kontrol eksikliği	32. Sosyal izolasyon (yalıtım)
12. Gerçek yaşamda tatmin edilmeyen saldırgan dürtülerin sanal ortamda açığa çıkması	33. Sanal alemde kimliğini gizleme imkânı bulunması
13. Sanalda saldırganca davranmaktan haz alma	34. Siber zorbaların kimliklerinin tespit edilememesi veya mağdurla yüz yüze gelinmemesi
14. Yüksek saldırgan dürtülere sahip bireylerin düşük ilişkisel - karşılıklı benlik kurgusu	35. Siber zorbalıkta yakalanma ihtimalinin geleneksel akran zorbalıklarından daha düşük olması
15. Akranların siber zorbalığa statü atamaları	36. İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar yaşama
16. Yetersiz akran onayı	37. Boyun eğici davranışlar
17. Arkadaşlar içinde saygınlık kazanma çabası	38. Ahlaki boş vermişlik
18. Çevrim içi oyunlar gibi etkileşimsel sanal ortamlarda ergenlerin grup tarafından kabul edilmek ve oyunu kazanmak amacıyla griefing, siber zorbalık yapması	39. Algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenleri
19. İnterneti en çok oyun için kullanma	40. Bireyin siber zorbalıktan dolayı yaşadığı psikososyal sorunların onu tekrar siber zorbalık açısından risk altında bırakması ve kısır döngü yaşamasına neden olması
20. Ergenin, akranlar arasında siber zorbalığın yaygın olduğuna inanarak gruba uyum sağlamak için siber zorbalık yapması	41. Siber zorbalığa maruz kalma sonucu, siber zorba olma
21. Onaylanma veya akademik yeterlilik gibi dışsal öz-değer alanları ihtiyaçlarını karşılama ihtiyacı için	

Analiz edilen makalelerde yer alan **siber zorbalık nedenleri**, tek tek maddelere ayrılmıştır. Bu maddelerden bazıları birbiri ile bağlantılı olabilmektedir. Fakat makalelerde bağlantılı maddelerin hepsine yer verilmeme durumu göz önüne alınmıştır. Bu sebeple maddeleştirilmiş nedenlerin açıklamaları yazılırken daha iyi anlamlandırma adına bağlantılı olan maddeler birleştirilerek verileştirilmiştir. Yaman ve Peker (2012), siber zorbalık nedenlerini irdeledikleri çalışmalarında, öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenlerinin daha çok arkadaş ortamı geliştirmek, can sıkıntısını gidermek ve kendisine yapılan yanlış bir tutum veya davranıştan ötürü intikam almak olduğunu söylemektedir. Kişi, kendisine kötü davranan kişilerden sanal dünyada intikam almak için (Kowalski vd., 2008, s. 69) siber zorbalık yapabilmektedir.

Akran ilişkilerinin siber zorbalık statülerini yordaması, ergenin akranları arasında siber zorbalığın yaygın olduğuna inanarak onlara uyum sağlamak için siber zorbalık yapması (yanlış uzlaşma etkisi), siber zorbalıların akranları tarafından kabul görme /saygınlık görme çabası gibi maddeler, akran ilişkilerinin siber zorbalık davranışını etkilediğini göstermektedir. Akran veya sosyal etki, çeşitli kuramlar tarafından açıklanmıştır. Bandura'nın **Sosyal Öğrenme Teorisi (1986)** bunlardan biridir. Bu teori, bireyleri davranışlarının büyük oranda diğer bireyleri gözlemleyerek dışsal çevreden öğrendiğini söylemektedir. Ergenlerin saldırganca davranan rol modeller ile karşılaşması veya saldırganlığın akranları tarafından pekiştirilmesi, davranışın sergilenmesinde önemli bir etken oluşturmaktadır. Siber zorbalık davranışının kişinin arkadaşları tarafından beğenilmesi, bu davranışı tekrarlama olasılığını güçlendirmektedir (Espelage vd., 2012).

Bir diğer kuramsal yaklaşım ise **Sosyal Normlar Teorisi** olarak bilinir (Perkins & Berkowitz, 1986). Buna göre ergenlerin davranışları, akran gruplarındaki normlar tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda ergenlerin akranları arasında siber zorbalık davranışını yaygın olduğuna inanması, uyum sağlamak için siber zorbalık yapması ile sonuçlanması olarak açıklanabilir. Yetersiz düzeyde akran onayı (Doanea vd., 2014) da siber zorbalığı yordayan sebepler arasındadır.

Bireyin siber zorbalıktan dolayı yaşadığı psikososyal sorunlar, onun tekrar siber zorbalık açısından riske sokmakta ve kısır döngü yaşamasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle akran ilişkilerinin sadakat boyutu siber zorba/mağdurları, siber zorbalığa hiçbir biçimde karışmamış bireylerden ayırmaktadır (Ang, 2015). Bireyin siber zorbalık içeren davranışının sosyal ağ sitelerindeki diğer arkadaşları tarafından beğenilebilme; siber zorbalık ergenler arasında, şaka olarak görülebilmekte ve eğlence amaçlı yapılabilmektedir (Raskauskas & Stoltz, 2007). Arkadaşları arasında saygınlık kazanma çabası da siber zorbalık davranışının nedeni olabilmektedir (Kowalski vd., 2008). Öğrencilerin yaşadığı suçluluk, üzüntü, kızgınlık gibi negatif duyguların artması, internet kullanım süresi artışı, internet kullanımının ebeveynler tarafından denetlenmemesi durumu **siber zorba veya siber mağdur olma** için risk faktörü taşımaktadır (Peker, 2015). Yetersiz ebeveyn denetimini veya aile içi şiddeti bu faktörler arasına dahil edenler araştırmalar mevcuttur (Low & Espelage, 2012).

Willard (2007) siber zorbalığı, bilişim ve iletişim teknolojilerinin, zarar verici materyaller göndermek, sosyal saldırganlık veya diğer bireyleri incitmek amacıyla kullanılması olarak tanımlamıştır. Bu açıklama maddeleştirilen nedenler arasında karşısındakinin duygularını incitmek, olarak yer almıştır. Bazen de kişi sanal ortamda veya gerçek hayatta şiddet görmüş olduğundan intikam almak için veya teknolojik gücünü ve becerisini sergilemek için siber zorbalık yapmaktadır (Aksaray, 2011). Düşük empati düzeyi (Doanea vd., 2014, s. 154), zorbanın mağdurdan mekân olarak uzak olması, karşılaşma olasılığının düşük olması ve oluşturduğu olumsuz etkileri doğrudan görememesi zorbanın davranışlarından dolayı rahatsızlık duymamasına ve empati kuramamasına neden olmaktadır. Arkadaşı olmayan gençlerin kendilerini yalnız hissetmeleri ve sosyal izolasyon durumunun da siber zorbalığı yordadığı bulunmuştur.

Ergenlerin günlük hayatlarında bulamadıkları ilgi ve sempatiyi zorbalık yaparak elde etmeye çalıştığı belirlenmiştir (Ekşi, 2012). Siber zorbalık aracılığıyla başkalarının üzerinde kontrol kurulması, siber zorbalık ile başkalarının üzerinde kontrol kurmayı amaçlama sebepleri de siber zorbalık nedenleri arasında yer almaktadır. Gerçek yaşamda davranışa dökemediği saldırganlık içeren isteklerini sanal ortamda davranış olarak dile getirme arzusu, sanal ortamda saldırganca davranmaktan haz alma (Kowalski vd., 2008), psikolojik ihtiyaçları karşılama isteği ve ilgi görme siber zorbalık nedenlerinden olabilmektedir. Psikolojik ihtiyaçların siber zorbalığı olumlu olarak yordadığının belirten araştırma sonuçları bulunmaktadır (Dilmaç, 2009). Yüksek saldırganlık düzeyi ve kendini kontrol eksikliği uzun süre internet kullanımı (You & Lim, 2016, s. 89), fiziksel ve dolaylı saldırganlığı yüksek olan bireylerin ilişkisel bağımlı benlik kurgusunun düşük olması da sanal ortamda zorbalık davranışlarının sürdürülmesine yol açabilmektedir (Peker, 2015).

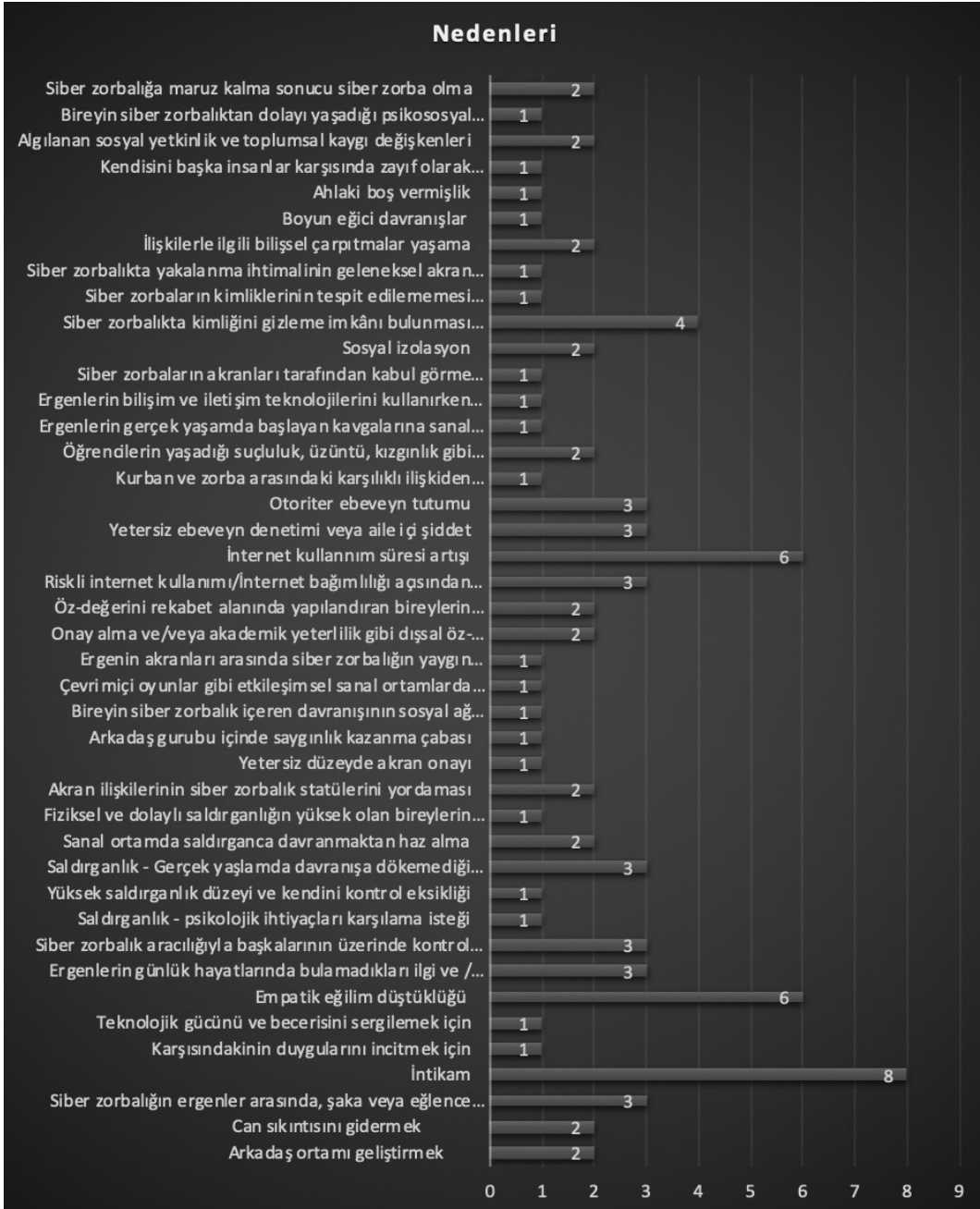
Çevrim içi oyunlar gibi etkileşimsel sanal ortamlarda ergenlerin grup tarafından kabul edilmek ve oyunu kazanmak amacıyla griefing (Çevrim içi oyunbozanlık) siber zorbalık yapması da davranışın ortaya çıkma nedenlerindedir. İnterneti en çok Çevrim içi oyun oynamak amacıyla kullanmanın siber zorbalığı anlamlı biçimde yordadığı bulunmuştur (Eroğlu vd., 2015). Onay alma veya akademik yeterlilik gibi dışsal öz-değer alanları ihtiyaçlarını karşılamak için (bu alanda eksiklik hissediyorsa) de bu davranış sergilenebilmektedir. Kişi öz-değerini akademik alanda yapılandırmasına rağmen bu alanda başarılı olamadığında, bu başarısızlığın stres yaratıcı durumundan kurtulmak için çeşitli çözüm stratejileri geliştirebilmektedir. Bu çözüm stratejilerinden birisinin siber zorbalık olduğu görülmektedir (Eroğlu ve Güler, 2015). Öz-değerlerini rekabet alanında yapılandıran bireyler rekabetlerini sanal ortama taşıyarak rakiplerine burada zorbalık yapabilmektedir. Bu süreçte aynı zamanda siber zorbalığa maruz kalmaları olasıdır (Eroğlu ve Güler, 2015). Riskli internet kullanımı ve internet bağımlılığı açısından risk altında bulunma/ problemlerli internet kullanımı maddesi Ünver ve Koç'un çalışmalarında siber zorbalığın, problemlerli internet kullanımı ve riskli internet davranışları arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmış olmaları ile desteklenebilir (Ünver ve Koç, 2017; Odacı ve Kalkan, 2010; Tahiroğlu vd., 2009).

Siber zorbalığın bir diğer nedeninin otoriter ebeveyn tutumu olduğu gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, anne eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin akademik motivasyonlarının arttığı ve siber zorba davranışları sergileme düzeyinin düştüğü gözlemlenmiştir. Annenin eğitim düzeyi düştükçe çocuğuyla olan iletişimde katı ve baskıcı bir yaklaşım benimsemesi ve çocuğun internet davranışlarına ilişkin farkındalığının azalması çocuğun siber zorbalık davranışlarının artmasına yol açabilmektedir (Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Türk ve Gürkan, 2019). Kurban ve zorba arasındaki karşılıklı ilişkiden kaynaklanan problemler içerisinde, bozulan arkadaşlık ilişkileri, duygusal ilişkilerin sona ermesi ve bu nedenler ile oluşan intikam duygusu örnek verilebilir (Hoff & Mitchell, 2009). Bazı öğrencilerin kıskançlık, bazılarının ise farklı alt kimliklere yönelik sahip oldukları olumsuz önyargılar nedeniyle siber zorbalığa yöneldikleri saptanmıştır. Ergenler, gerçek yaşamda başlayan kavgalarına sanal ortamda devam edebilmekte ve sanal ortamın olanaklarından yararlanarak tartışma ve kavgalarını sürdürebilmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılırken gerçek hayattaki gibi davranışlara yön veren sosyal normların olmaması sanal ortamda saldırgan davranışlar gösterilmesine neden olabilmektedir (Peker, 2015). Yapılan araştırmalarda sosyal izolasyonun siber zorbalığı yordadığı bulunmuştur. Ergenlerin günlük hayatlarında bulamadıkları ilgi ve sempatiyi zorbalık yaparak elde etmeye çalıştığı belirlenmiştir (Ekşi, 2012).

Siber zorbalıkta kimliğini gizleme imkânı bulunması, bir diğer deyişle anonim kimlik zorbalık davranışını gerçekleştirmeyi kolaylaştırması sebebi ile nedenleri etkilemektedir. İnternet, bireylerin gizli kimliklerle eylemde bulunmasına olanak vermesiyle, siber zorbalığı katılımda etkili olan faktörlerden biridir (Li, 2007). Siber zorbalıkların kimliklerinin

tespit edilememesi veya mağdurla yüz yüze iletişim kurma zorunluluğunun bulunmaması siber zorbalıkta yakalanma ihtimalinin geleneksel akran zorbalıklarından daha zayıf olması, farklı kimliklere bürünebilme ve ceza alma ihtimalinin daha az olması (Kowalski vd., 2008) da sebepler arasındadır. Arkadaş ilişkilerinde bilişsel çarpıtmalara sahip bireylerin sanal ortamda da sağlıklı sosyal ilişkiler kuramamasına ve yaşadığı çatışmayı siber zorbalık yaparak çözmeye çalışmasına yol açabilmektedir (Çetin vd., 2011).

Tablo 6: Siber Zorbalığın Nedenlerinin Makalelerde Yer Alma Sıklığı

Sosyal kaygı yaşayan ve yalnız kalmamak için gerçek duygu ve düşüncelerini ifade edemeyen boyun eğici davranışlar, sosyal ilişkilerinden yeterli doyum sağlanamama sebebi ile bu durumu sanal ortamdaki sosyal ilişkiler aracılığıyla sağlamaya çalışılmasına sebep olabilmektedir. Kendisini başka insanlar karşısında zayıf olarak algılayan, başkalarının kendisi üzerinde güç ve kontrol kurmasını engelleyemeyen kişiler internet ortamından yararlanarak saldırgan davranışlarda bulunabilmektedir. Peker ve arkadaşlarının araştırma

bulgularına göre, boyun eğici davranışlar da siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkilidir (Peker vd., 2012).

Ahlaki boş vermişlik siber zorbalık nedenlerindedir (Kowalski vd., 2014). Ateş ve Güler'in yapmış olduğu çalışmada, algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin siber zorbalık değişkeninin anlamlı düzeyde yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir (Ateş ve Güler, 2016). Salı ve arkadaşlarının yapmış olduğu araştırma ise siber zorbalık mağduru olma ile siber zorbalık yapma arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu söylemektedir. Siber mağdur olmak, siber zorbalık yapma riski içermektedir (Salı vd., 2015).

Yaygın olarak bahsedilen nedenlerde **ilksırayı** alan maddenin "intikam" olduğu görülüyor. **İkinci sırada** internet kullanım süresi artışı ve empatik eğilim düşüklüğü yer alırken **üçüncü sırada**, siber zorbalıkta kimliğini gizleme imkânı bulunması nedeninin olduğu görülüyor. Kişi yaşamış olduğu öfkeyi fiziksel olarak dışa vurmadığında, daha az riskli ve daha az ceza ile karşılaşacağını düşündüğü dijital alanda intikam için eyleme geçebilmektedir. Aynı zamanda dijital alanda kimlik gizleyebilme durumunun varlığı, intikam alabilmek için yine bu alanı daha çekici kılan sebeplerden biri olabilmektedir. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla, internet kullanım süresi artmakta, bu alanda daha çok eylemde bulunmaktadır. Empatik eğilim düşüklüğü bulunan bireylerin de bu alanda daha çok vakit geçirmeye başlaması ve yine özellikle yapmış olduğu eylemin karşı taraftaki etkisini göremiyor oluşu bu davranışı sürdürmesinde etkili bir faktör olabilmektedir.

En az bahsedilen nedenler içerisinde, karşısındakinin duygularını incitmek, psikolojik ihtiyaçları karşılama isteği, yüksek saldırganlık düzeyi ve kendini kontrol eksikliği, fiziksel ve dolaylı saldırganlığı yüksek olan bireylerin ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun düşük olması, yetersiz düzeyde akran onayı, arkadaş gurubu içinde saygınlık kazanma çabası, bireyin siber zorbalık içeren davranışının sosyal ağ sitelerindeki diğer arkadaşları tarafından beğenilmesi, Çevrim içi oyunlar gibi etkileşimsel sanal ortamlarda ergenlerin grup tarafından kabul edilmek ve oyunu kazanmak amacıyla griefing (Çevrim içi oyunbozanlık) siber zorbalık yapma / interneti en çok oyun için kullanma, ergenin akranları arasında siber zorbalığın yaygın olduğuna inanması onlara uyum sağlamak için siber zorbalık yapması (yanlış uzlaşma etkisi) ve kurban ve zorba arasındaki karşılıklı ilişkiden kaynaklanan problemler olduğu gözlemlenmektedir. Dijital kültür etkisi arttıkça, siber alanda özellikle yüz yüze iletişimden daha fazla vakit geçirmeye başlayan bireyler için bu zorbalık türü nedenleri daha görünür hale gelecektir.

6. Siber Zorbalığın Sonuçları

Çalışma kapsamında analiz edilen makalelerde geçen siber zorbalık davranışının "sonuçları" aşağıdaki Tablo 7'de maddeleştirilmiş, daha sonra maddelerin literatür ile bağlantılarına değinilerek sonuçlar açıklanmıştır.

Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde depresyon, suça karışma ve suç işleme, alkol, uyuşturucu ve madde kullanımı (Mitchell vd. 2007), üzüntü hissi, umutsuzluk, okula gitmekten korku duyma (Raskauskas & Stoltz, 2007), akademik başarısızlık, anksiyete, korku, incinmişlik, okulda devamsızlık (Beran & Li, 2005) görülebilmektedir. Sahin ve diğerlerinin (2010) çalışmalarına göre, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin gösterdikleri tepkiler arasında aşağılanmışlık, üzüntü, nefret ve intikam isteği yer almaktadır.

Literatürde, zorbalığın intihar ile ilişkisinin incelendiği görülmektedir. Bunun sebebi ise gençlerde intiharın sık görülmesidir. Birçok ergen intiharı sık sık düşünebilmektedir. Bu nedenle intihar düşüncesinin eyleminin altında yatan sebeplerin irdelenmesine önem verilmiştir. Bu alanda ilerleme kaydedilmiş olsa da genç bir insanı intihara neyin ittiği konusunda hala bilinmeyen birçok şey bulunmaktadır. İntihar düşüncesi ile bağlantılı sebepler içerisinde ise okul ve çevresinde gerçekleşen zorbalık deneyimi de bulunmaktadır. Hinduja ve Patchin'e göre, siber zorbalığın büyük olasılıkla intihar girişimlerine yol açmadığını vurgulamak önemlidir. Bununla birlikte, siber zorbalık halihazırda stresli bir

yaşam durumunun daha da kötüleşmesine katkıda bulunabilir ve bu da intihar düşünceleri ve intihar girişimi olasılığını artırabilir (Hinduja & Patchin, 2010).

Tablo 7: Siber Zorbalığın Sonuçları

1. Akademik başarıda düşme	18. Öz saygının düşmesi
2. Okula devamsızlık	19. Alkol, uyuşturucu ve madde kullanımı
3. Okuldan memnun olmama, okulu güvenilir bir yer olarak algılamama	20. Okula silahla gitme
4. Okula gitmekten korkma	21. Disiplin cezası alma
5. Okulu bırakmayı düşünme	22. Suça karışma
6. Fiziksel ve psikolojik sağlığın olumsuz etkilenmesi	23. Yalnızlık
7. Yoğun öfke, psikotizm ve nefret	24. İçine kapanma
8. Aşağılanma duygusu	25. Duygusal anlamda stres yaşama
9. İntikam duygusu	26. Arkadaşlık kurmada güçlük yaşama, akran ilişkilerinde sorunlar
10. Utanç duyma	27. Hayal kırıklığı
11. Üzüntü,	28. Siber zorbalığa tekrar karışma tehlikesi altında olma
12. Umutsuzluk, çaresiz, hayal kırıklığı	29. Utanç duyma
13. Korku hissi	30. İntihara teşebbüs veya intihar
14. İncinmişlik	31. İştah kaybı ve yeme bozuklukları
15. Anksiyete ve sosyal kaygı bozukluğu	32. Uyku düzeni bozukluğu
16. Depresyon ve depresif duygular	33. Teknolojiden kaçınma
17. Kendini yaralama	

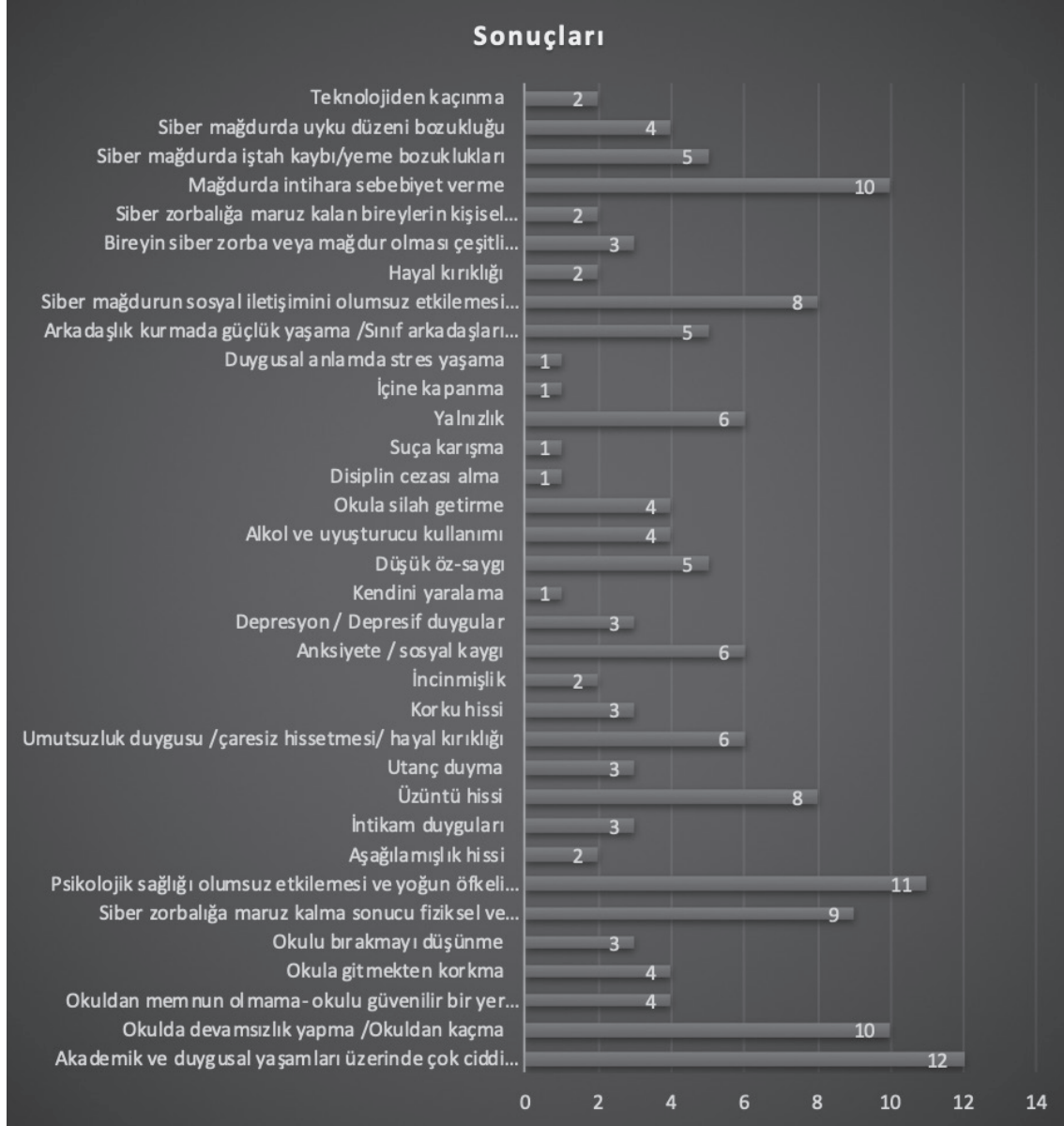
Arslan ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaya göre (2012), siber zorbalık mağdurlarında okuldan memnun olmama, okul başarısının ve okula bağlılığın azalması, düşük özsayı (Peker, 2015), kendini yaralama gibi davranışların ortaya çıktığı gözlemlenmektedir (Schneider vd., 2012), okuldan kaçma, disiplin cezası alma ve okula silah getirme gibi davranışlar da gözlemlenmektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013). Okula silah getirme, yine siber zorbalıkla ilişkili bir sonuç olabilmektedir (Ybarra vd., 2007). Willard (2007), siber zorbalığın, siber kurbanın arkadaşlık kurmada güçlük yaşamasına neden olduğunu, sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmada zorlanmasına yol açtığını ve siber kurbanı yalnızlığa ittiğini ifade etmektedir. Ergenlerde siber mağduriyet ve yeme bozukluğu psikopatolojisi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan bir çalışmada, siber mağduriyet düzeyinin yeme bozuklukları psikopatolojisi, görünüm değerlendirme ve fazla kilo endişesi ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Marco & Tormo-Irun, 2018).

Zorbalığa maruz kalma veya şahit olma durumu öğrencilerin kişilik özelliklerini ve toplumsal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Şahin vd., 2010). Siber zorbalığa maruz kalınan süreçte uykusuzluk problemi ortaya çıkmaktadır (Kestel vd., 2016). Zorbalığa maruz kalan gençlerde depresyon, korku, üzüntü, hayal kırıklığı, utanç, gibi duygular yoğun olarak görülmektedir. Bireyin siber zorba veya mağdur olması çeşitli psikososyal sorunlar yaşamasına yol açmakta, bu durum bireyin yaşamını zorlaştırmakta, tekrar siber zorbalığa karışma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır (Ang, 2015). Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin kişisel bilgilerinin başkalarına gönderilmesinden veya sanal ortamda yayınlanmasından dolayı utanç duydukları, kendilerini tehdit altında hissettikleri ve duygusal anlamda stres yaşadıkları görülmüştür (Ybarra vd., 2006). Siber zorbalığın sınıfın huzurunu bozarak sınıfta öğrencilerin tedirgin olmasına, öğrenciler arası güven kaybına, motivasyonlarının düşmesine ve öğrencilerin içine kapanmasına neden olduğu belirtilmiştir (Toprak, 2018).

Siber zorbalıkla ilgili deneyimlerin stres, korku, hayal kırıklıkları ve akademik, psikososyal problemlere yol açtığını söylenmektedir (Aksaray, 2011). Siber zorbalığa maruz kalma fiziksel ve psikolojik sağlığı da olumsuz etkileyebilmekte; duygusal, sosyal ve psikolojik

gelişime zarar verebilmekte, ayrıca toplumsal ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Şahin vd., 2010). Siber zorbalığa maruz kalanların bir kısmı yoğun öfke duygusu yaşayabilmektedir (Yaman ve Peker, 2012). Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin ilerleyen süreç içerisinde ise teknolojiden kaçınma davranışında buldukları gözlemlenmektedir (Ybarra & Mitchell, 2004).

Tablo 8: Siber Zorbalığın Sonuçlarının Makalelerde Yer Alma Sıklığı

Yaygın olarak bahsedilen sonuçlarda **ilk olarak**, akademik ve duygusal yaşam üzerinde çok ciddi olumsuz etkilerden bahsedilirken, bu sonucu psikolojik sağlığı olumsuz etkilemesi ve yoğun öfkeli olma, psikotizm, öfke, kızgınlık, nefret ve düşmanca duygulara sebebiyet vermesi takip ediyor. Okulda devamsızlık yapma, okuldan kaçma yine **en yaygın sonuçlar** arasında yüksek sıralamaya sahip olarak görülüyor. **Daha az** bahsedilen siber zorbalık sonuçları ise içine kapanma, duygusal anlamda stres yaşama, disiplin cezası alma, suçta karışma, teknolojiden kaçınma, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin kişisel bilgilerinin başkalarına gönderilmesinden, sanal ortamda yayınlanmasından utanç duyması, hayal kırıklığı, incinmişlik, aşağılanmışlık hissine neden olması olduğu görülmektedir. Dijital kültür her gün yeni bir bireyi daha teknolojiye bağımlı hale getirebilmektedir. Etki alanı ve

siber alanda geçirilen zaman arttıkça ortaya çıkardığı sonuçlar da artış gösterecektir. Dijital kültürün yaygınlaştıkça hayatımıza getirdiği faydalar ile birlikte ortaya çıkan bu yan etkiler indirgenemez ve tümüyle ortadan kaldırılamaz.

6. Sonuç ve Tartışma

Teknolojinin insan hayatına getirdiği birçok fayda beraberinde bazı yan etkileri de getirmektedir. Dijital ortamdaki varlığımız sürekli suç işlemeyi olanaklı hale getirmiş, siber alanda hukuka aykırı eylemler gerçekleşmeye başlamıştır. Bu yeni alan ile ilgili yeni hukuki düzenleme gereklilikleri doğmuştur. Siber zorbalık da teknolojinin getirdiği yan etkilerden biridir. Siber zorbalık, dijital alanda kimlik gizleyebilme imkanının varlığı, zorbalık eylemini gerçekleştiren kişiye erişimin güç olması, karşı tarafa verilen zararın, zararı veren tarafından net olarak gözlemlenememesi gibi sebeplerle geleneksel zorbalığa oranla daha kolay gerçekleşebilmektedir. Dijital kültürün bir yan etkisi olarak karşımıza çıkan siber zorbalığı erkenden fark edebilecek bilgilere sahip olmak ise en çok da ergenleri etkileyen bu sürecin daha sağlıklı geçişlerle ilerlemesini sağlayacaktır.

Teknolojik iletişim araçlarının kullanımı her geçen gün daha da yaygınlaşmakta ve kullanım süresi artış göstermektedir. Son dönemde özellikle pandemi süresince bu araçların kullanımı yaygınlaşmış ve eğitim online olarak teknolojik iletişim araçları ile ilerlemeye başlamıştır. Bu süreç daha çok ergenlerin karşılaştığı bilinen siber zorbalığa daha da büyük bir alan açmıştır. Sürekli olarak gerçekleşme alanı genişleyen bu zorbalık türü, internet üzerindeki hareketlerimize yön veren sosyal normların eksikliği sebebi ile de saldırgan davranışların burada daha kolay ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde yeme bozukluğu gibi fiziksel boyutta etkiler görülebilmekte, mağdurun sosyal iletişimini olumsuz etkileyebilmekte ve kişinin hayatı zarar görebilmektedir. Bunlarla birlikte bir kere zorbalık eyleminde bulunan bir bireyin bu süreçteki olumsuz psikolojik deneyimi onu tekrar zorbalık yapmaya itebilmektedir. Siber mağdur olma durumunun da siber zorbalık yapmayı pekiştirdiğini gösteren araştırma bulguları bulunmaktadır. Tüm bu süreç kendi içerisinde bir çıkmaz yaratmaktadır. Bu çıkmazı durdurmanın en etkili yolu, siber zorbalığı doğuran etkenlerin ortaya çıkmasını engellemek olmalıdır. Siber zorbalık nedenlerinin temellerini olumsuz duygu durumları oluşturmaktadır. Bu süreçte kişinin kendi öz değerini kazanmış olması, empati kurabilme yeteneğinin gelişmesi ve olumsuz duygu durumları ile kendi içerisinde başa çıkabilme kabiliyetlerini kazanmış olması gerekmektedir. Özellikle ergenleri hedef alan bu zorbalık türünün ortadan kalkabilmesi için konu ile ilgili yasal düzenlemelerin genişletilmesi, caydırıcı olabilmesi ve siber zorbalık hakkında farkındalık yaratabilmek adına eğitim sisteminde bu konu için yer açılması, öğretmenlerin konu ile ilgili öğrencileri bilinçlendirici eğitimler gerçekleştirebiliyor olması gerekmektedir. Birçok ergenin hayatını büyük ölçüde etkileyebilme potansiyeline sahip bu zorbalık türünün ebeveynler tarafından bilinmesi de daha sağlıklı bireyler yetiştirebilmek adına önem arz etmektedir. Bu noktada konu ile ilgili bilinç uyandırabilmek adına verilebilecek seminer veya eğitimlere öğrencilerle birlikte ebeveynlerin de dahil olabiliyor olması gerekmektedir.

Siber zorbalığın, görünümleri, nedenleri ve sonuçları bilindiğinde hem siber zorbalık mağduru olan hem de siber zorbalık davranışında bulunan bireylerin tespitinin kolaylaşması sağlanabilecektir. Siber zorbalığın özellikle nedenlerinin bilinmesi ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması direkt olarak oluşumuna engel olabileceği için ayrıca önem arz etmektedir.

7. Kaynakça

- Aksaray, S. (2011). Siber Zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 419.
- Aksu, U. A., & Işıklı, Ş. (2019). Teknolojik Zehirlenme, Semptomları ve Teknolojik Düzen. *İSophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, Sayı:2, ss. 61-63.
- Anadolu Ajansı. (2017). Türkiye’de en çok bilişim suçu sosyal medyada işleniyor. *Anadolu*

- Ajansı. İstanbul: Anadolu Ajansı.
- Ang, P. (2015). Adolescent cyberbullying: A review of characteristics, prevention and intervention strategies. 1-9.
- Arıcak, T. (2015). *Siber Alemin Avatar Çocukları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Arslan, S., Savaser, S., Hallett, V., & Balci, S. (2012). Cyberbullying Among Primary School Students in Turkey: Self-Reported Prevalence and Associations with Home and School Life. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 527-533.
- Ateş, B., & Güler, M. (2016). Ergenlerde Siber Zorbalığın Yordayıcısı Olarak Algılanan Sosyal Yetkinlik ve Toplumsal Kaygı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 393.
- Ateş, C. E., & Tokay, A. (tarih yok). Sosyal Ağ (Medya) Kullanımı ve Suç Mağduriyeti. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1-33.
- Ateş, E. C., & Ateş, A. P. (2020). Gençlik-Dijital Çağ ve Suç. *Gençlik Ve Dijital Çağ*, 11-20.
- Baştürk, E., Sayımer, İ., & Ergül, S. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları Ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği, *Global Media Journal TR*, 79.
- Baştürk, E., Sayımer, İ., Balaban, J., & Ergün, B. (2014). Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 18.
- Baker, E. Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 37-38.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action*. United States.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A Study of a New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 270.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. (2019, Haziran 11). btk.gov.tr: <https://internet.btk.gov.tr/turkiye-de-bilisim-hukuku> adresinden alındı
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. (2019). <https://internet.btk.gov.tr/turkiye-de-internet-hukuku> adresinden alındı
- Brochado, S., Soares, S., & Fraga, S. (2016). A Scoping Review on Studies of Cyberbullying Prevalence Among Adolescents. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2-3.
- Brooker, & Charlie (Yönetenler). (tarih yok). *Black Mirror* [Sinema Filmi].
- Budak, S. Ö. (2015). Bilişim Öğrencilerinin Siber Suç Farkındalığı: Erzurum İli Mesleki Ve Teknik Liseler Örneği. Erzurum.
- Burgess, A., Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2009). Cyberbullying and online harassment: reconceptualizing the victimization of adolescent girls. ss.163-176.
- Burgess-Proctor, A., Hinduja, S., & Patchin, J. W. (tarih yok). Cyberbullying Research Summary.
- Çetin, B., Peker, A., & Eroğlu, Y. Ç. (2011). Interpersonal Cognitive Distortions as a Predictor of Cyber Victimization and Bullying: A Preliminary Report in Adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1064-1080.
- Çetin, M., & Özgiden, H. (2013). Dijital Kültür Sürecinde Dijital Yerliler Ve Dijital Göçmenlerin Twitter Kullanım Davranışları Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 173-189.
- Dennehy, R., Meaney, S., Walsh, K., Sinnott, C., Cronin, M., & Arensman, E. (2020). Young people's conceptualizations of the nature of cyberbullying: A systematic review and synthesis of qualitative research. *Aggression and Violent Behavior*, 1-4.

- Deuze, M. (2006). Participation, Remediation, Bricolage: Considering Principal Components of a Digital Culture. *The Information Society*, 63-75.
- D'Antona, R., Kevorkian, M., & Russom, A. (2010). Sexting, Texting, Cyberbullying and Keeping Youth Safe Online. *Journal of Social Sciences*, 523-628.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma. 1293-1321.
- Dilmaç, B., & Aydoğan, D. (2010). Parental Attitudes as a Predictor of Cyber Bullying among Primary School Children. 1667-1671.
- Doanea, A., Pearson, M., & Kelley, M. (2014). Predictors of cyberbullying perpetration among college students: An application of the Theory of Reasoned Action. *Computers in Human Behavior*, 154-162.
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1692.
- Ekşi, F., & Ümmet, D. (2013). Bir Kişilerarası İletişim Problemi Olarak İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık: Psikolojik Danışma Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 99.
- Eroğlu, Y., & Güler, N. (2015). Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/ Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 118-129.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., & Özkorumak, E. (2015). Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığının ve Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 93-107.
- Espelage, D., Craven, R., & Rao, M. (2012). Theories of cyberbullying. *Principles of Cyberbullying Research*, s. 49-65.
- Evrin, A. (2013). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet. *New/Yeni Symposium Journal*, 31-36.
- Güzel, E. (2016). Dijital kültür ve Çevrim içi sosyal ağlarda rekabetin aktörü: Dijital habitus. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 83-103.
- Gençlik Dijital Çağ ve Suç. (2020). *Gençlik ve Dijital Çağ*, 11-20.
- Grigg, W. D. (2010). Cyber-Aggression: Definition and Concept of Cyberbullying. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 148.
- Hanewald, R. (2008). Confronting the Pedagogical Challenge of Cyber Safety. *Australian Journal of Teacher Education*, s. 5.
- Hiduja, S. (2020, Mart 16). *Coronavirus, Online Learning, Social Isolation, and Cyberbullying: How To Support Our Students*. cyberbullying research center: <https://cyberbullying.org/coronavirus-online-learning-social-isolation-cyberbullying> adresinden alındı
- Hiduja, S., & Justin, P. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. *tandfonline*.
- Hiduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, Cyberbullying, and Suicide. 206-218.
- Hiduja, S., & Patchin, J. W. (2018). Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response. Cyberbullying Research Center.
- Hoff, D. L., & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: causes, effects, and remedies. *emeraldinsight*, 652-664.
- Işıl, I., Ayaz, V., Can, I., & Dirimen, G. (2018). Siber Zorbalık ve Önlenmesi. *Sanal Alem / Medya Şiddeti* (s. 158). içinde Ankara: HEGEM Yayınları.

- Ünver, H., & Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlı İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 117-140.
- Küçükvardar, M. (2018). Suç olgusunun değışen yüzü: Siber suçlar. *ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, sayı:1, ss.1-17.
- Kestel, M. K., Akbiyık, & Cenk. (2016). Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Korkmaz, A. (2016). Fizikselden Sanala Yeni Şiddet. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 74-85.
- Kowalski, R., Giumetti, G., Schroeder, A., & Lattanner, M. (2014). Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth. *American Psychological Association*, 1137.
- Kowalski, R., Limber, S., & Agatston, P. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Blackwell Publishing.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools. *School Psychology International* , 157-170.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 1778-1789.
- Low, S., & Espelage, D. (2012). Differentiating Cyber Bullying Perpetration From Non-Physical Bullying: Commonalities Across Race, Individual, and Family Predictors. *American Psychological Association*, 39-52.
- Marco, J. H., & Tormo-Irun, M. P. (2018). Cyber Victimization Is Associated With Eating Disorder Psychopathology in Adolescents. *Frontiers in Psychology*, 1-7.
- Mercan, N. (tarih yok). Dijital Dünyada Zaman, Mekân, İnsan İlişkileri ve Yabancılaşma.
- Mitchell, K. J., Ybarra, M., & Finkelhor, D. (2007). The Relative Importance of Online Victimization in Understanding Depression, Delinquency, and Substance Use. *CHILD MALTREATMENT*, s. 318.
- Naisbitt, J., & Aburdene, P. (2000). *Değişen Dünyada 1990'ların On Yeni Hedefi Megatrends 2000 Büyük Yönelimler*. Form Yayınları.
- NTV. (2020, Mayıs 11). Corona virüs etkisi: Karantina döneminde siber zorbalık vakalarında artış yaşandı. ntv.com.tr.
- Patchin, J., & Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond The Schoolyard. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 153.
- Peker, A. (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 325.
- Peker, A. (2015). Negatif Duygunun Siber Zorbalık ve Mağduriyete İlişkin Yordayıcı Rolünün İncelenmesi. *K. Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1634.
- Peker, A. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Statülerini Yordayan Risk Faktörlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 63.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 206-217.
- Perkins, W., & Berkowitz, A. (1986). Perceiving the Community Norms of Alcohol Use Among Students: Some Research Implications for Campus Alcohol Education Programming. *The International journal of the addictions* , 21, 961-976 .

- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *Developmental Psychology*, 564-572.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *American Psychological Association*.
- resmigazete.gov.tr. (2007). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523-1.htm> adresinden alındı
- Rivers, I., & Noret, N. (2010). 'Th8 u': findings from a five-year study of text and email bullying. *British Educational Research Journal*, 644-671.
- Salı, J. B., Başak, B., & Akca, E. B. (2015). Türkiye'de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 109-124.
- Schneider, S. K., O'Donnell, L., Stueve, A., & Coulter, R. W. (2012). Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students. *American Journal Of Public Health*, 172.
- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., & Er, S. H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Şahin, M., SARI, S. V., Özer, Ö., & Er, S. H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 264-265.
- Türk, N., & Gürkan, F. (2019). 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akademik Motivasyon ve Siber Zorbalığın İncelenmesi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 45-78.
- Toprak, Y. (2018). Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Siber Zorbalık Algılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Turhan, O. (2006). Bilgisayar Ağları ile İlgili Suçlar. Ankara.
- UNICEF Türkiye Milli Komitesi. (2019). www.unicefturk.org adresinden alındı.
- Urfalı, O. S. (2004). Sosyal Medya ve Siber Zorbalık. Eskisehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Virtual Violence: Protecting Children from Cyberbullying. (2009). London: Beatbullying.
- Vandebosch, H., & Cleemput, V. (2008). Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters. *Cyberpsychology & Behavior*, 499-503.
- Vandebosch, H., & Cleemput, V. (2008). Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters. *Cyberpsychology & Behavior*, 501.
- Vandebosch, H., & Cleemput, V. K. (2009). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 1352.
- Watkins, J. (Yöneten). (2016). *Black Mirror 'Shut Up and Dance'* [Sinema Filmi].
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats*. Research Press.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. . Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 824.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*

and Allied Disciplines, 45, 1308-1316.

Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007). Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention. *Journal of Adolescent Health*.

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2006). Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings From the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*, 1172.

You, S., & Lim, S. A. (2016). Longitudinal predictors of cyberbullying perpetration: Evidence from Korean middle school students. *Personality and Individual Differences*, 89, 172-176.